

A területi felzárkózás dilemmái

Katona Tamás¹

Az európai statisztikai gyakorlat folyamatosan vizsgálja az egyes országok fejlettségi mutatóit. Az Európai Unió statisztikai szervezete, az Eurostat koordinálásával 1995-től állnak rendelkezésre összehasonlítható adatok a jelenlegi 28 tagország helyzetének alakulásáról. Az alapvetően azonos módszertan alapján számított gazdaság- és társadalomstatisztikai indikátorok segítségével vizsgálható a tagországok fejlődésének dinamikája, az eltérő ütemből adódó szintkülönbség változása. Az indikátorok egységes módszertana egyre inkább lehetővé teszi a regionális különbségek összehasonlítását is.

Az Európai Unióhoz 2003 után csatlakozott 13 tagország többségében érdemleges felzárkózást tükröznek az adatok, jelentős különbségekkel, sőt átrendeződéssel. Amíg a vizsgált periódus kezdetén az érintett 11 kelet-közép-európai ország a fejlettség szempontjából két csoportra, egy Visegrád és egy Balti-Balkán csoportra volt osztható, mára a 3 balti tagország egyértelműen felzárkózott a visegrádi országok fejlettségéhez, így Visegrádi-Balti és Balkán csoportról kell beszélni. A magyar felzárkózás az elemzett időszak első felében sikeres volt, míg az utóbbi tíz évben megtorpant, és lemaradóban vagyunk a Visegrád csoporttól. Ez a folyamat együtt jár Magyarországon a regionális különbségek növekedésével.

Kulcsszavak: társadalom- és gazdaságstatisztikai indikátorok, regionális különbségek, nemzetközi statisztikai összehasonlítás

1. Bevezetés

A rendszerváltás egyik nagy ígérete és egyben reménysége volt az európai piacgazdaság, az európai demokrácia, és nem utolsósorban az európai életszínvonal megteremtése, illetve elérése. Ezért célozta meg a politika 1990-ben – a társadalom döntő többségének egyetértésével – a csatlakozást az Európai Unióhoz. Abban bízott a lakosság többsége, azt remélte a közgazdász társadalom, hogy a gazdasági növekedés olyan ütemét lehet elérni és tartóssá tenni, ami közelít az Európai Unió átlagához. A felzárkózás azonban fájdalmasan várat magára. Sőt, az irány is téves: negyedszáza-

¹ Katona Tamás, kandidátus, egyetemi tanár, Szegedi Tudományegyetem Statisztikai és Demográfiai Tanszék (Szeged).

dos távlatban a lemaradás folyamatát mutatják az adatok. Ennek a folyamatnak jól meghatározható területi dimenziói is vannak.

2. A gazdaság változásai

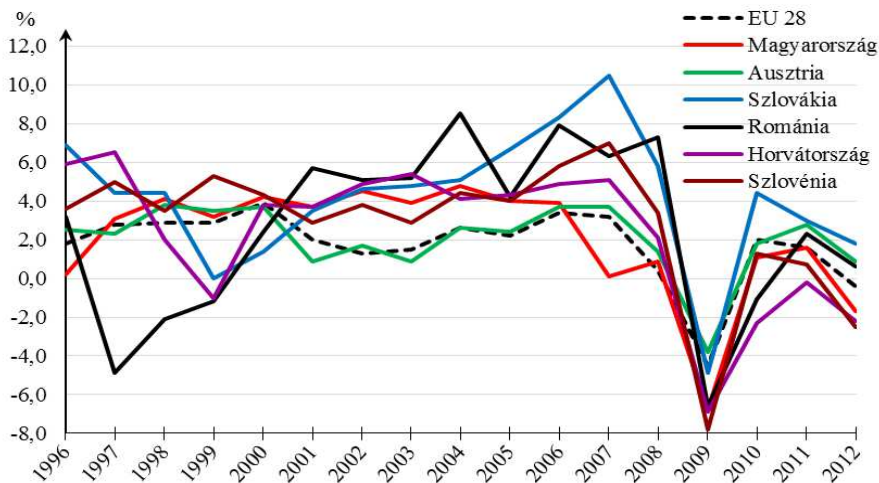
A gazdaság utóbbi negyedszázada több körülhatárolható szakaszra osztható. Az 1989 és 1994 közötti periódus a gazdaság drasztikus zsugorodásának, az állóalapok és a humántőke leértékelődésének időszaka volt. Egész iparágak szűntek meg, a mezőgazdaság a politikai indítékú beavatkozás hatására leépült. Két év alatt félmillió munkanélküliség alakult ki, amely a teljes foglalkoztatáshoz szokott országban társadalmi sokkot okozott. Ez az a periódus, amelyben megindult a területi különbségek növekedésének folyamata: 1990-ig a humántőkében meglévő különbséget kiegyenlítette a nehézipar, a mezőgazdaság. A még mindig fennmaradt munkaerő felesleget az ingázás vezette le, amelyet útiköltség térítéssel és munkásszállással segített az állam, illetve az állami vállalatok. A 90-es évek elejének munkanélkülisége az évtized közepén a privatizációt követő működőtőke beáramlással néhány év alatt – jelentős területi különbségekkel – a felére csökkent. Az új modern üzemek főként a főváros környékén és a Dunántúlon létesültek, a beruházók sokáig nem lépték át a Duna vonalát. Ehhez társult az a strukturális probléma, hogy a munkaerőigény nem felelt meg a kelet-magyarországi megyékben élő népesség képzettség szerinti összetételének.

A 90-es évek elejének gazdaságpolitikája egyben az államháztartásban is kezelhetetlen helyzetet okozott, amely szükségessé tette az 1995. évi jelentős kiigazítást, ezzel megalapozta a fenntartható költségvetést, és lehetővé tette a dinamikus gazdasági növekedést. Ettől az időszaktól kezdve a bruttó hazai termék bővülése tíz éven keresztül meghaladta az Európai Unió növekedésének átlagát.

Ugyanakkor a magyar gazdaság ebben az időszakban is érzékelhetően lassabban fejlődött, mint a környező országok (1. ábra).

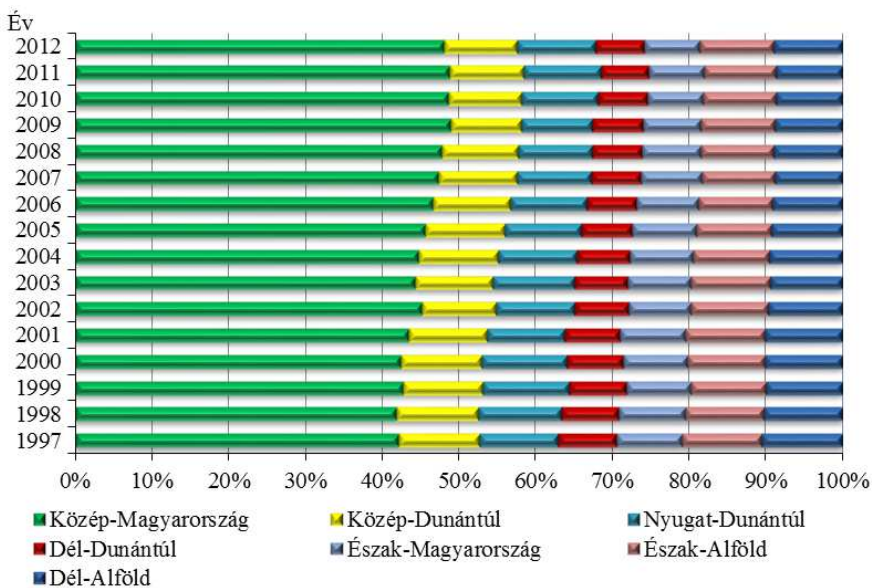
A szükséges államháztartási átalakítások a viszonylag gyors növekedés időszakában is elmaradtak. Ezért 2006-ban jelentős kiigazításra volt szükség, amely gyakorlatilag minimálisra csökkentette a gazdaság bővülésének dinamikáját. Ebben a helyzetben érte a magyar gazdaságot 2008-ban a globális válság, amely a következő évben az államháztartás pozíciója miatt nem tette elkerülhetővé a gazdaság jelentős zsugorodását, és szigorú konszolidációs lépéseket igényelt. Ezeket a kormány komoly áldozatok árán megtette, megalapozva a bruttó hazai termék bővülését.

1. ábra A GDP volumenindex alakulása az Európai Unióban, Magyarországon és az EU környező tagállamaiban

Forrás: Saját szerkesztés Eurostat alapján

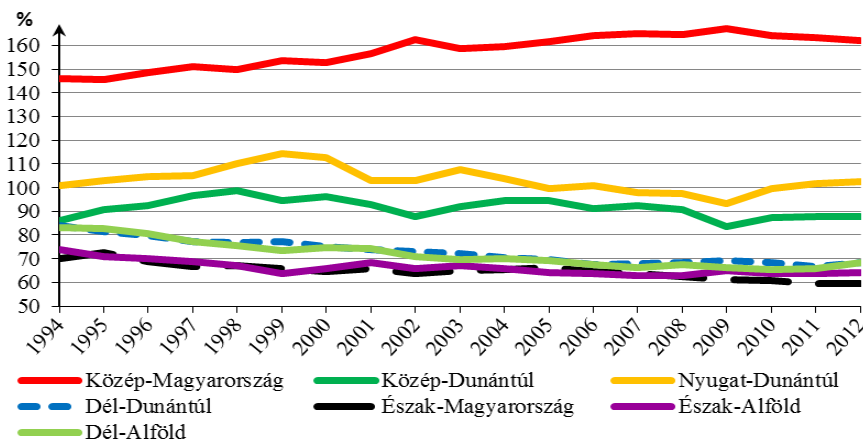
2. ábra A GDP területi megoszlása a magyar régiók között

Forrás: Saját szerkesztés KSH STADAT alapján

A magyarországi területi különbségek két szempontból is vizsgálандók. Az egyik megközelítés a differenciák időbeli alakulását kíséri figyelemmel, míg a másik a nemzetközi relációt tekinti az elemzés alapjának. A magyar megyék fejlettségi szintje mindig is jelentős eltéréseket mutatott. Fontos meghatározni, hogy ezek a differenciák csökkenő vagy növekvő tendenciát tükröznek. Természetesen a változás jellegének megállapítása sem egyszerű, hiszen elképzelhető, hogy egyes indikátorok közeledést, míg mások távolodást jeleznek. Ennek előrebocsátásával sem kerülhető el annak kijelentése, hogy az utóbbi negyedszázadban a területi különbségek növekedtek, az ország hátrányos helyzetű térségeinek relatív pozíciója romlott (2. és 3. ábra), és nemzetközi összehasonlításban is kimutatható a lemaradás térségünk többi országának régióitól.

3. ábra Az egy főre jutó GDP alakulása a magyar régiókban az országos átlag %-ában

Forrás: Saját szerkesztés KSH STADAT alapján

3. Gazdasági fejlettség – életminőség indikátorok

A gazdasági fejlettségben meglévő különbségek az *életminőségben* is megmutatkoznak, ezek valójában a *képzettségben* és az *egészségi állapotban* rejlő mély szakadékból következnek, és gyakorlatilag rövidtávon megváltoztathatatlaná teszik az esélyegyenlőtlenséget. A lemaradásunk folyamatát egy szomorú tendencia tükrözi: A gazdasági fejlettségi mutatókban megjelenő hátrányt bizonyos időkésséssel a társadalomstatistikai indikátorok is követik.

Amikor Szlovákia egy főre jutó bruttó hazai termékének értéke elérte a hasonló magyar gazdaságstatisztikai jelzőszámot, akkor a humán mutatókban, így az egészségügyi ellátás, a kultúra vagy a képzettség adataiban ez az utolérés még nem következett be. Ugyanígy ebben az időszakban a dél-dunántúli régió fejlettsége meghaladta a kelet-szlovákiai régióét. A rendelkezésre álló 2011-2012. évi adatok szerint viszont a szlovák társadalomstatisztikai mutatók már kedvezőbbek a megfelelő magyar indikátoroknál. Pozsony (az egy főre jutó GDP az uniós átlag 186%-a) az Európai Unió regionális fejlettségi rangsorában az első tíz között van, míg a magyar főváros (az uniós átlag 142%-a), amennyiben önálló régiót alkotna, csupán a 20-25. helyek egyikét foglalná el. Az összes szlovák régió megelőzi a dél-dunántúli és minden Dunán inneni régiót. Hasonló folyamat játszódik le a lengyel relációban is. 1995-ben az egy főre jutó magyar GDP 51%-a volt az Európai Unió átlagának, míg a lengyel mutató 43%-a. Az egy főre jutó bruttó hazai terméket tekintve Lengyelország 2012-ben érte utol Magyarországot, de abban az évben az egy főre eső fogyasztás Lengyelországban már – az uniós átlagot alapul véve – 10 százalékponttal megelőzte a magyart, és abban az évben érte el a hasonló szlovák mutató értékét. 2011-ben a 16 lengyel régióból 11 fejlettsége meghaladta a dél-dunántúli és a 3 Dunán inneni régió egy főre jutó GDP-ben mérhető szintjét.

A 18-24 éves népességben a *szegénységi küszöb* alatt élők aránya Szlovákiában 2012-ben 14,4% volt, és a megelőző évekhez képest csökkenő tendenciát mutat, Lengyelországban 21,8% és enyhén emelkedett, míg Magyarországon 19,8%, és erőteljesen nő (2009-ben 17,7% volt). A *jövedelmi szegénység és társadalmi kirekesztődés* közepette élő népesség aránya Lengyelországban 2012-ben 26,7% volt, Szlovákiában 20,5%, míg nálunk 32,4%. Ez a társadalomstatisztikai indikátor Szlovákiában már 2005 óta, míg Lengyelországban 2009 óta kedvezőbb, mint nálunk. Ugyanezt támasztják alá a regionális adatok: a lengyel mutatók 11,8% és 17,3% között, a szlovák adatok 8,3% és 12,1%, míg a magyar regionális indikátorok 21,9% és 30,2% közötti tartományban szóródnak. Azaz az utolérés folyamata itt is tetten érhető. Ehhez társul az is, hogy a jövedelmi szegénységgel és társadalmi kirekesztődéssel sújtott népesség aránya nálunk 2008 óta nő: akkor 28,2%-ot, a múlt évben 33,5%-ot mutatott az Európai Unió egységes módszertana szerint végzett adatfelvétel. A térség többi országában ez a társadalomstatisztikai indikátor stagnál vagy csökken. A 2012. évben a szegénység és társadalmi kirekesztettség körülményei között élők aránya Bulgáriában 49,3%, Romániában 41,7%, Lettországbán 36,2%, míg Görögországban 34,6% volt. Az Európai Unió többi tagországában a mienknél kisebb a szegénységben élők aránya.

Magyarországon kiemelkedően nagyok a területi különbségek. Ennek egyik egzakt mutatója az *egy főre eső GDP* régiók közötti *szórása*. Ez a szórás a kelet-közép-európai országokban lényegesen magasabb, mint az Európai Unió tradicionál-

lis tagállamaiban: Északról délre haladva nő, de általában 20 alatt van; Hollandiában csupán 11, Ausztriában 14,7, és a legmagasabb Nagy-Britanniában, 27,2. A 2003 után csatlakozott tagállamok között néhány országban alacsony a területi GDP szórása: Szlovéniában 17,4, míg Lengyelországban 22. Egyes országokban magasabb értékeket tapasztalunk: Csehországban 26,2, Szlovákiában 32,8, Romániában 34,2. Magyarországon e tekintetben is kirívóan magas értéket, 38,3-at mérhetünk, azaz csupán Bulgáriában tapasztalható a mienknél nagyobb szórás a területi GDP-ben, 39,2.

A területi különbségek másik kitüntetett mérőszáma az *egy főre eső GDP*; ha azt vizsgáljuk, hogy az egyes hazai régiók, illetve megyék e mutatója az országos átlaghoz viszonyítva miként alakult, akkor ez esetben az országon belül is a területi különbségek növekedését tapasztaljuk (3. ábra). Az 1994 és 2012 közötti adatok azt mutatják, hogy a csaknem két évtizedben nem mentek ugyan végbe gyökeres változások, de a tendencia egyértelmű. A hátrányos helyzetű térségek pozíciója szinte kivétel nélkül fokozatosan romlott, míg a főváros centrikusság – egy-egy évben előforduló megingással – folyamatosan erősödött. Budapesten az egy főre jutó bruttó hazai termék 1994-ben az országos átlag 180%-a, 2012-ben pedig 217%-a volt. Igaz, ezen időszakban volt olyan év, amikor 225% volt ez a mutató, de a trend egyértelműen felfelé mutat. A megyék közötti különbség növekedését jól tükrözi, hogy 1994-ben a legkevésbé fejlett két közigazgatási egység, Nógrád és Szabolcs-Szatmár-Bereg megye egy főre jutó bruttó hazai terméke még megközelítette az országos átlag kétharmadát, annak 62%-a volt. A rendelkezésre álló legújabb adat szerint Nógrád megyében az egy főre jutó GDP nem éri el az országos átlag felét, annak csupán 44%-a. A főváros dominanciája következtében mindössze Győr-Moson-Sopron megye és Komárom-Esztergom megye egy főre vetített GDP értéke éri el az országos átlagot, és még két megye annak 90%-át, míg hét megyében az egy főre jutó GDP nem éri el az országos átlag kétharmadát sem.

A megyék rangsorában e két évtized alatt alig ment végbe jelentős változás. A központi régió fejlődésének részeként Pest megye a 15. helyről a 6. helyre került, míg Komárom-Esztergom megye a 10. helyről a 3. helyre. Ugyanebben az időszakban Békés megye a 10. helyről a 18. helyre, míg Baranya megye a 8. helyről a 13. helyre. A régiók ugyane mutató alapján készített sorrendje gyakorlatilag nem változott e két évtized alatt. Ami figyelemre méltó, hogy egyes régiókon belül is jelentős fejlettségbeli differenciákat tükröz a statisztika. Nyugat-Dunántúl kizárólag Győr-Moson-Sopron megyének köszönheti a második helyét. Amíg e megyében az egy főre jutó GDP az országos átlag 122%-a, addig Vas megyében csupán 92%-a, Zala megyében pedig 82%-a. Közép-Dunántúlon Veszprém megye fejlettsége jelentősen elmarad a másik két megyéjétől. Észak-Magyarországon Nógrád megye még a térségben is különösen elmaradottnak számít.

I. táblázat Az Európai Unió régióinak rangsora az egy főre jutó GDP alapján 2011-ben – az utolsó 20 régió

Sorszám	Régió	Egy főre jutó GDP az EU 28 %-ában	A régió népessége az ország népességének %-ában
253	Świętokrzyskie (PL)	49	3,3
254	Warmińsko-Mazurskie (PL)	47	3,8
255	Podlaskie (PL)	47	3,1
256	Centru (RO)	45	11,8
257	Dél-Dunántúl (HU)	45	9,4
258	Podkarpackie (PL)	44	5,5
259	Lubelskie (PL)	44	5,6
260	Dél-Alföld (HU)	44	13,1
261	Észak-Alföld (HU)	43	14,8
262	Nord-Vest (RO)	42	12,7
263	Sud-Muntenia (RO)	40	15,2
264	Észak-Magyarország (HU)	40	11,9
265	Sud-Est (RO)	39	13,1
266	Yugoiztochen (BG)	38	14,6
267	Severoiztochen (BG)	38	13,1
268	Sud-Vest Oltenia (RO)	37	10,4
269	Yuzhen tsentralen (BG)	32	20,1
270	Severen tsentralen (BG)	31	11,7
271	Nord-Est (RO)	29	17,3
272	Severozapaden (BG)	29	11,5

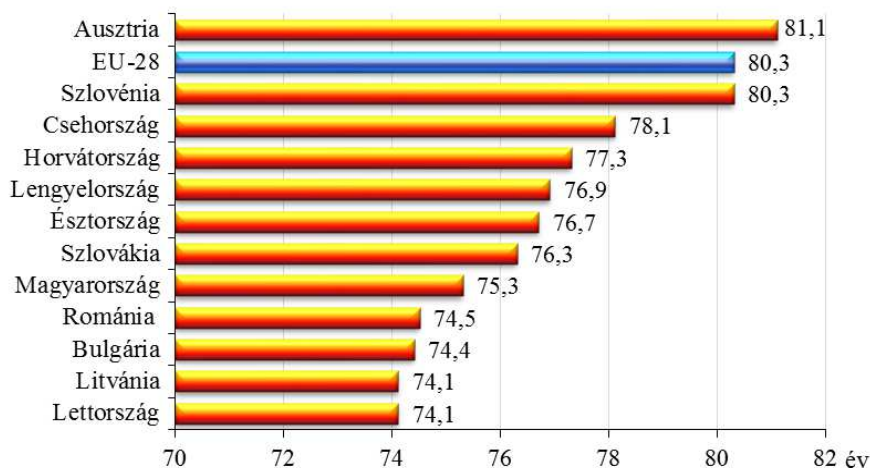
Forrás: Eurostat

A területi különbségek e tekintetben is elhelyezhetők az Európai Unió regionális fejlettségi rangsora mentén. Az Európai Unió 272 régiójából a rangsor utolsó 20 helyén olyan közigazgatási egységek találhatók, amelyekben az egy főre eső bruttó hazai termék nem éri el az uniós átlag felét. Ilyen térségben lakik a román lakosság négyötöde, 80,5%-a, a bolgár népesség nem egészen háromnegyede, 71%-a, a magyar lakosság csaknem fele, 49,2%-a, valamint a lengyel népesség egyötöde, 21,5%-a. Ha a fejlettségi rangsor utolsó tíz régióját vizsgáljuk, ezek olyan területek, ahol az egy főre jutó GDP nem haladja meg az uniós átlag 40%-át. Ide tartozik 5

bolgár, 4 román és egy magyar régió. Ezekben él a bolgár lakosság 71%-a, a román népesség 56%-a, valamint a magyar lakosság 11,9%-a. A régiók számát tekintve a 6 bolgár régióból 5 tartozik az utolsó 10 közé, a 8 román régióból 6 található az utolsó 20 között, ezek közül 4 az utolsó 10 közé tartozik, míg a 7 magyar régió közül 4 tartozik az utolsó 20, ezen belül az egyik az utolsó 10 közé. A 16 lengyel régióból 5 tartozik az utolsó 20 közé, és egy sincs az utolsó 10 között.

A fejlettségbeli különbségek egyik tükré az életkilátások eltérése az egyes országokban. Ez a kérdés régóta fájó problémája a magyar demográfiának. A *születéskor várható élettartam* – sok okból – hosszú ideje lényegesen alacsonyabb nemcsak a nálunk fejlettebb, hanem a hozzánk fejlettségben közelálló országokénál is.

4. ábra A születéskor várható élettartam az Európai Unió közép- és kelet-európai tagországaiban 2012-ben

Forrás: Saját szerkesztés Eurostat alapján

A magyar halandóság jelenkori problémái végigkísérték a múlt század harmadik harmadát, az alacsonyabb képzettségű középkorú férfiak kirívóan magas halandósága strukturális epidemiológiai válság tüneteit mutatta. Az 1993. évi mélypontot követően csökkenni kezdett a halandóság, amely ugyanakkor eddig nem volt elegendő a felzárkózáshoz, mert nem haladta meg az általános európai javulás mértékét. Az ezredfordulón a teljes népességre számított várható élettartam értéke alapján a 28 tagú Európai Unióban 23. volt Magyarország, míg 2012-ben a 24. A várható élettartam ez idő alatt az uniós átlagot tekintve a 2002-től számított tíz esztendőben 77,7 évről 80,3 évre, az eurózónáé pedig 79 évről 81,5 évre emelkedett, míg Magya-

rországon 72,6 évről 75,3 évre, azaz a különbség nem csökkent. A nők életkilátásait tekintve valamivel kisebb az elmaradásunk: a nők születéskor várható élettartama az Európai Unió 28 tagországának átlagában 2012-ben 83,1 év volt, az eurózónában 84,1 év, míg Magyarországon 78,7 év. A férfiak életkilátásaiban lényegesen nagyobb az elmaradásunk: a férfiak születéskor várható élettartama az Európai Unióban 77,5 év, az eurózónában 78,7 év, Magyarországon pedig mindössze 71,6 év. A férfiak életkilátásai a balti országokban, Romániában és Bulgáriában kedvezőtlenebbek, mint nálunk, a nők pedig csak a két kelet-balkáni országban mutatnak alacsonyabb értéket a miénknél. A térségbeli országok e fontos demográfiai mutatója nagyobb mértékű javulást ért el az utóbbi évtizedben, mint a miénk, így a hátrányunk nem csökkent. Ezt jól mutatja, hogy a középkorú férfiak halálózási rátája nálunk a legkedvezőtlenebb.

A 40 éves férfiak várható élettartama 2012-ben Magyarországon 32,6 év volt, míg Bulgáriában 33 év, Romániában 33,5 év. A nőknél csak valamivel jobb a helyzet: a 40 éves nők várható élettartama Bulgáriában 39,3 év volt, Magyarországon és Romániában 39,7 év.

Az életkilátásokban Magyarországon belül is jelentősek a területi különbségek. 2013-ban a férfiak születéskor várható élettartama 72 év volt. Budapesten volt a legmagasabb a várható élettartam, 73,9 év, míg Borsod-Abaúj-Zemplén megyében csupán 69,2 év, ami igen nagy különbséget takar. A nőknél kisebbek a területi különbségek: a múlt évben 78,7 év volt a várható élettartam országos szinten; a legkedvezőbb helyzetű Zala megyében 80,3 év, a legkedvezőtlenebb pozíciójú Borsod-Abaúj-Zemplén megyében 77,3 év volt a várható élettartam.

A regionális különbségek egyik következménye az *elvándorlás* a kevésbé fejlett területekről; igaz, amennyiben ez a tendencia elér egy bizonyos intenzitást, akkor egyben a területi különbségeket erősíti is. Magyarországon hosszú adatsorok bizonyítják, hogy az előző két évszázadban is jellemző volt a perifériákról a centrumba irányuló lakóhely változtatás. Az elmúlt félévszázadban ez a folyamat valamelyest lelassult, míg az utóbbi évtizedben ismét gyorsult. A 2001. évi népszámlálás és a múlt év között a közép-magyarországi régió vándorlási többlete 182 ezer fő volt, a nyugat-dunántúli régióé pedig 23 ezer fő. A Közép-Dunántúlon nem volt érdemi vándorlási különbözet, a Dél-Dunántúlon és a Dél-Alföldön kisebb mértékű, 28 ezer, illetve 29 ezer fő volt, míg Észak-Alföldön és Észak-Magyarországon jelentős, egyaránt 76 ezer fő volt a vándorlási veszteség. A 2001. évi népszámlálás és 2013 között Békés megye népessége 11,6%-kal, Nógrád megyéé 10,5%-kal, Borsod-Abaúj-Zemplén megyéé 10,4%-kal, Tolna megyéé 9,4%-kal csökkent, melyben a természetes fogyás mellett az elvándorlásnak is fontos szerepe volt. A vándorlási veszteség ebben az időszakban Borsod-Abaúj-Zemplén megyében elérte a népesség

7,5%-kal, Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében 7%-át, míg Pest megye vándorlási nyeresége elérte a lakónépesség 15,7%-át.

2. táblázat A megyék sorrendje a születéskor várható átlagos élettartam 2013. évi adata szerint

Megye	Férfiak			Megye	Nők		
	1990	2001	2013		1990	2001	2013
Budapest	66,3	69,3	73,9	Zala	74,6	76,8	80,3
Veszprém	65,6	69,0	72,7	Csongrád	73,6	76,6	79,5
Csongrád	65,6	68,7	72,6	Veszprém	75,0	76,1	79,5
Győr-Moson-Sopron	66,8	69,5	72,4	Győr-Moson-Sopron	75,0	78,0	79,4
Zala	65,8	68,2	72,4	Budapest	73,8	76,5	79,4
Hajdú-Bihar	65,7	68,0	72,3	Hajdú-Bihar	73,6	76,6	79,4
Pest	63,8	68,7	72,3	Vas	73,9	77,1	79,0
Baranya	65,5	68,2	72,2	Tolna	74,2	76,6	78,9
Heves	65,2	66,8	72,0	Pest	73,3	76,5	78,7
Tolna	64,9	68,0	71,8	Heves	75,2	76,8	78,7
Bács-Kiskun	63,8	67,4	71,7	Baranya	72,9	75,6	78,3
Vas	66,0	68,8	71,6	Szabolcs-Szatmár-Bereg	73,3	75,7	78,3
Fejér	65,4	68,5	71,5	Békés	74,4	76,6	78,3
Békés	65,8	68,8	71,3	Nógrád	73,9	76,0	78,3
Szabolcs-Szatmár-Bereg	63,3	65,8	71,2	Fejér	73,8	76,4	78,3
Jász-Nagykun-Szolnok	65,6	67,4	70,9	Bács-Kiskun	73,6	76,7	78,2
Komárom-Esztergom	64,2	68,0	70,9	Jász-Nagykun-Szolnok	73,2	76,3	78,1
Nógrád	64,8	67,1	70,8	Komárom-Esztergom	72,5	76,3	78,0
Somogy	65,1	67,3	70,8	Somogy	73,3	75,4	77,7
Borsod- Abaúj-Zemplén	63,4	66,6	69,3	Borsod- Abaúj-Zemplén	72,7	76,1	77,3

Forrás: Saját szerkesztés KSH STADAT alapján

Az elvándorlás tovább növeli a megyék képzettségi szerkezetében meglévő jelentős különbséget. A 2011. évi népszámlálás adatai szerint a 18 éves és idősebb népességből a középiskolai végzettséggel rendelkezők aránya országos átlagban 49% volt. A legmagasabb az érettségizettek aránya Budapesten, 69,9%, Pest megyében 51,5%, míg Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében 38,3%, Nógrád megyében 38,8%, Bács-Kiskun megyében és Tolna megyében 38,9%. A 25 éves és idősebb

népességből a felsőfokú végzettségűek aránya országos átlagban 19% volt. Budapesten 34,1%, Nógrád megyében 11,4%, Békés megyében 12,9%, Jász-Nagykun-Szolnok megyében, Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében és Tolna megyében 13,3%. Az előző két népszámláláshoz képest a területi különbségek e téren is nőttek.

4. Változások az Európai Unió tagállamainak fejlettség szerinti csoportjai között

Ha a legfontosabb gazdaság- és társadalomstatisztikai indikátorok alapján vizsgáljuk az Európai Unió egyes tagországainak helyzetét, akkor az utóbbi két évtizedben tendenciaszerű, de nem az alapvető struktúrát érintő változásokat tapasztalhatunk. Az 1995-ben 15 tagúra bővült unió országait a fejlettség alapján két csoportra, Észak és Dél csoportra lehet osztani. Az Észak csoportba tartoznak az észak-európai országok, a Benelux államok, Ausztria, Németország, Nagy-Britannia, Írország és Franciaország, a Dél csoportba a dél-európai tagországok. Az utóbbi tíz esztendőben csatlakozott országok abban az időszakban két csoportot képeztek: az egyik a Visegrádi csoport, a másik a Balti-Balkáni csoport. Az előbbibe tartozott Szlovénia és a 4 visegrádi ország, míg az utóbbiba a 3 balti ország, a 2 kelet-balkáni ország és Horvátország. A két szigetország, Ciprus és Málta a Dél csoporthoz álltak közel. Természetesen a tipizálás a statisztikai indikátorok alapján történt, a határok nem merevek, azaz a csoportok nem zártak, és néhány ország bizonyos ismérvek alapján szomszédos csoportokba is besorolható lenne. Az utóbbi évtizedben végbement legjelentősebb változás a balti országok felzárkózása, így ma már egyértelműen Visegrádi-Balti és Balkáni csoportokról kell beszélni. Szlovénia és Csehország, illetve a Dél csoport néhány országa között jelentős a fejlettségbeli átfedés, azaz e két ország elhagyott több dél-európai országot. A magyar gazdaság- és társadalomstatisztikai indikátorok azt tükrözik, hogy Magyarország lemaradóban van a Visegrádi-Balti csoporttól, de még egyértelműen ide tartozik. A Balkáni csoportba tartozó Horvátország utolérheti az előbbi csoportot, de a mutatói alapján még nem tartozik közéjük. A két kelet-balkáni ország felzárkózása jól érzékelhető, de a különbség a két csoport között még számottevő.

5. Összegzés

A viszonylag hosszú idősorok áttekintése azt mutatja, hogy Magyarország felzárkózásának folyamata az utóbbi évtizedben megtorpant. Ha lassan is, de a közeledünk az Európai Unió átlagos fejlettségéhez, miközben nem tartunk lépést a térségbeli or-

szágok fejlődésének dinamikájával. Ahhoz, hogy ez megváltozzon, mérlegelni kell a területileg kiegyenlítettebb gazdaságpolitika és foglalkoztatáspolitikát, a fejlesztési források hatékonyabb elosztásának lehetőségét.